

Geert Lovink, 'huisfilosoof' en ambassadeur van DDS

Alles viel samen met De Digitale Stad

In Duitstalig Europa is hij een bekend mediatheoreticus en activist: Geert Lovink. We spraken hem over zijn boeiende leven inclusief de aanloop naar, en de bloeiperiode en de neergang van De Digitale Stad (DDS).

Loopbaan

1959 30 augustus geboren te Amsterdam

1984 afgestudeerd in Sociale en Politieke Wetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

1981-1983 Medeoprichter en redacteur politiek weekblad Bluf!

1988-1994 Medeoprichter en redacteur uitgeverij Ravijn

1987-1999 Radioproducent Radio 100, Radio Patapoe, Vpro.

1989-1994 Redacteur [Mediamatic magazine](#)

1993 Medeoprichter De Digitale Stad

1996-1999 Onderzoekscoördinator [De Waag](#)

2002 promotie University of Melbourne, Media & Communication

2003 Postdoc University of Queensland, Brisbane

2004-2013 docent Mediastudies, Universiteit van Amsterdam

2004-heden Lector aan de Hogeschool van Amsterdam, oprichter van het Institute of Network Cultures

Boeken: Uncanny Networks (2002), Dark Fiber (2002), My First Recession (2003), Zero Comments (2007), Networks Without a Cause (2012).

Je was in de jaren tachtig al heel druk met nieuwe media en theorievorming

"In de jaren tachtig was je meer begrensd en kon er minder. Juist daardoor heb ik een hele creatieve periode doorgemaakt. We schreven experimentele theorie onder de vlag van 'Bilwet' [zie [op Mediamatic](#)]; onder andere filmanalyse, de geschiedenis van de Amsterdamse kraakbeweging en speculatieve mediatheorie. De jaren negentig werden enerverend en spannend omdat al die verwachtingen en onze ervaringen met festivals, tv-uitzendingen en andere experimenten samenkwamen in de beweging rond De Digitale Stad."

Je hebt een activistische achtergrond, vanuit de kraakbeweging. Hoe kwam je aan de kost?

"Ik probeerde me in leven te houden met schrijven, als publicist en soms journalist. De eerste tijd leefde ik van de bijstand en na 1992 kon ik me zelfstandig maken. Een tijd lang was het moeilijk. Was er wel behoefte

aan een mediatheoreticus? Wat is een internetcriticus? Dat speelt ook nu nog.

Ik was in de jaren tachtig en negentig vaak buiten Nederland actief; voornamelijk in Duitsland en daarna ook in Roemenië en Hongarije. In het Duitstalige gebied kreeg ik meer voet aan de grond met publicaties en deelname aan het debat. Het eerste vertaalde boek verscheen in 1991."

Wat deed je precies in Duitsland?

"Ik was in de jaren tachtig al heel actief in het Duitstalige gebied en heb daar stap-voor-stap wat opgebouwd. Ook door in het Duits te publiceren. In 1983-1984 woonde ik in West-Berlijn. Na de val van de Muur woonde ik weer een jaar in Berlijn en ging ook in Hongarije en Roemenie werken. En in 2005-2006 voor een derde keer, nu met mijn gezin."

Wat kon je daar doen als mediatheoreticus?

"Ik werkte rond de Nederlandse ambassades en soms in opdracht van de Soros Foundation. Cursussen geven in verschillende steden over nieuwe media. De Soros Foundation onderkende vroeg de mogelijkheden om via netwerken het nieuwe publieke domein en de nieuwe democratie op te bouwen."

Leerde je in Oost-Europa dat het socialisme niet werkte en kwam dat van pas met de netwerken zoals de De Digitale Stad hier?

"Natuurlijk. Ik heb mezelf nooit als communist gezien. Als anarchist heb ik communisten altijd als vijanden beschouwd. Historisch gezien speelt die tegenstelling al vanaf begin 20e eeuw. Ik kende m'n klassiekers wel. Nog steeds is 1989 één van de belangrijkste jaren in mijn leven; de bevrijding van Midden- en Oost-Europa, die ik zelf mocht meemaken en ondersteunen heb ik nooit als nederlaag beschouwd. Publieke netwerken definiëren we niet als staatsinstellingen. De publieke lokale omroep werd bestuurd en beheerd buiten de gemeente om, werd nooit een propagandakanaal van de gemeente. Veel minderheden en kunstenaars maakten er gebruik van. Ook de Digitale Stad was van de gemeenschap, nooit van de gemeente."

Marleen Stikker bedacht De Digitale Stad in 1993. Kende je haar al?

"Rond 1989 zijn we intensief gaan samenwerken vanuit haar functie bij De Balie; met festivals als het Zomerfestijn en met het Wetware programma [verbinding van mensen, hard- en software] in 1991. Een soort undergroundbijeenkomsten voor postindustriële cultuur met een sterke component van online-netwerken. We experimenteerden met [bulletin boards](#) en speculeerden wat cyberspace zou kunnen zijn à la Mondo 2000 en William Gibson. Marleen richtte in 1992 mede Press Now op, de oorlog

in Joegoslavië begon en daarvoor onderhielden we intensieve contacten die doorgingen met de oprichting van De Digitale Stad.”

Was internet nog niet in beeld?

“Ik maakte in 1989 met internet kennis tijdens de Galactic Hacker Party in Paradiso, waar ik als radiomaker aan meedeed. Internet vond ik in die tijd niet bepaald interessant. Mensen in mijn kring zagen destijds meer in de bulletin boards voor onderling communiceren. Dat waren onze eigen domeinen met een interessantere cultuur. Daar was meer te doen en te halen dan op internet.

De omslag kwam pas in 1992-93 met Hacktic/Xs4all als eerste internetprovider voor het publiek. Oprichter Rop Gonggrijp was met zijn groep tot dan toe ook met bulletinboards bezig, net als de medeoprichter Felipe Rodriguez die ik in 1992 leerde kennen.

Ook bij Mediamatic, waar ik toen werkte als redacteur, stond internet nog op de achtergrond. De grote sprong voorwaarts kwam met de komst van het World wide web.

Ook voor De Digitale Stad. Ineens was die grafische kracht van het web voorhanden, plus het mondiale bereik. Dat had veel meer impact dan de bulletin boards, die lokaal en met tekstinterfaces werkten. De bulletin boards waren een mooie vingeroefening voor het gebruik van internet daarna.”

Waarom werd juist Amsterdam de pionier met digitale steden, niet enkel in Nederland, maar ook mondiaal?

“Begin jaren negentig was hier goedkope infrastructuur voor internet. Veel kennis ook over en talent in nieuwe media. Bovenal bruiste Amsterdam van actie en vernieuwing. Amsterdam was voor Europa qua creativiteit zo ongeveer wat Berlijn nu is. Hier gebeurde het en dat trok weer creatieve mensen aan.

...Nee, nu is dat allerminst nog het geval. Degenen die zich hier nu vestigen moeten al een hele zak geld meebrengen om te kunnen wonen. Ze zijn meestal verbonden aan de Zuidas, die was er toen nog niet eens. Nu komt niet meer het creatieve talent, maar wordt Amsterdam meer en meer het territorium van de juristen en MBA's.”

Je bent behalve wetenschapper altijd activistisch geweest, met inzet van 'tactische media' om de boodschap van actiegroepen te verspreiden.

“De kraakbeweging was ontmanteld, het einde van de beweging was voor mijn generatie een belangrijk afscheidsmoment. Ook een mogelijkheid om op nieuwe dingen te focussen. Daar kwam ook De Digitale Stad uit voort. We begonnen met de [Next Five Minutes](#) festivals, de eerste in januari 1993. Heel veel mensen schaarden zich achter het begrip tactische media. Kennissen uit Oost-Europa konden reizen en haakten ook aan.

Rop Gonggrijp en Felipe Rodriguez zetten in Paradiso het netwerk op en internet werd een volwaardig onderdeel. Maar niet het enige; ook kabel en videoproductie."

Marleen Stikker benadrukt de creatieve doelstelling van De Digitale Stad, jij meer de activistische kant?

"Voor mij stond inderdaad de strijd en maatschappelijke actie voorop. Dus ook met De Digitale Stad het publieke domein op internet veiligstellen, tegen de genadeloze golf aan privatiseringen met de neoliberale politiek. KPN was geprivatiseerd, de Postbank, woningstichtingen, en ook het Amsterdamse tv-kabelnet KTA.

Vergeet niet, de initiatiefnemers van De Digitale Stad kwamen voort uit de alternatieve bewegingen; krakers, kunstenaars en hackers. Bewegingen die gebruikmaakten van vrije radio zowel vanuit kraakpanden als via de publieke kabel infrastructuur. Iedereen kon erop met uitzendingen en het was van iedereen."

Jij had DDS wel als publieke dienst met internettoegang op de lokale kabel willen bieden als KTA niet verkocht was door de gemeente?

"Eeuwig zonde die verkoop, want de kabel was ook geschikt als publieke infrastructuur voor internet. Dan hadden we nu een heel andere situatie gehad dan de afhankelijkheid van KPN en UPC.

Het verlies van het kabelnet voor het publieke domein is een enorme frustratie. We verloren die strijd, in een periode toen we al op verloren posten stonden. Het was geen doen te pleiten tegen privatisering. Juist nu, na alle drama's die het gevolg zijn van de liberalisering, zetten gelukkig meer mensen daar vraagtekens bij."

Marleen Stikker gaf expliciet aan dat DDS inhoudelijk niet politiek was, er hoefde niet perse iets met de democratie te gebeuren. Anderen wilden dat juist wel, politieke actie in een nieuwe virtuele democratie. Waar stond jij?

"Zij had daar gelijk in. Een nieuw politiek systeem opbouwen was te veel gevraagd. Ook vandaag de dag is het nog heel ingewikkeld om iets van een virtuele democratie tot stand te brengen. Internetdemocratie is nog steeds een problematisch begrip. We hoeven het niet eens over het fiasco van de 'Arabische lente' te hebben. Besluitvorming via internet als innovatief veld ligt helemaal stil."

De invloed van internet op het publieke debat is gering, zelfs anno 2014. Een Debat op Twee of een interview in Nieuwsuur of een opening krant zijn formats met politieke invloed, maar leiden op internet slechts tot louter getwitter. Het fladdert alle kanten op, ook destijds bij DDS.

"Dat is gewoon niet de kracht van het decentrale internet. Meningsvorming is al heel ingewikkeld, laat staan zoiets als

besluitvorming online. We wisten ook wel dat we dat niet konden organiseren, dus hadden we die ambitie ook niet. Dat heb ik nooit erg gevonden.

Het was ook opportunistisch in het begin. Marleen heeft het politieke argument heel goed gebruikt om de financiering rond te krijgen. Het geld is ook gebruikt om de gemeente-informatie volledig te ontsluiten en politieke debatten en video-interviews te beginnen.”

Hoe onderging je de eruptie van creativiteit in De Digitale Stad?

“Die zag ik wel aankomen met eerst de lokale netwerken en ineens dat internationale bereik in heel Europa met open grenzen, meer en meer verbindingen en het grafische web. Die mogelijkheden grepen we met z’n allen aan. Right time, right place.”

Je was geen bestuurder van DDS?

“Nee, nimmer. Ik heb me meer opgesteld als schrijver, mediacriticus.”

In feite de DDS-ideoloog?

“Ja, zo zou dat wel kunnen stellen. Onbezoldigd huisdenker. Ik was op de eerste plaats ambassadeur. Ik schreef veel voor en over DDS, in het Engels en Duits en verbreidde de ideeën waarop DDS gegrondvest was. Heb ook vaak gesproken op grote conferenties in het buitenland, zoals tijdens Ars Electronica in 1995.

Er was enorm veel belangstelling voor De Digitale Stad en hebben een actieve rol gespeeld bij de opkomst van digitale steden in Nederland en het buitenland. Op de eerste plaats Berlijn natuurlijk, maar ook Wenen. En die digitale steden vormden weer een voorbeeld voor anderen. Het verspreidde zich als een olievlek over Europa, met Amsterdam als bakermat. Je kon de gemeenschappelijke waarden elders goed herkennen.”

Wat waren die?

“Op de eerste plaats de ruimte ontwerpen voor creatieve uitingen, communicatie en actie. We waren het gedachtegoed nog steeds verder aan het ontwikkelen, aan het uitdragen en weer in discussie te brengen. Zo zijn we lang bezig geweest met de metafoor: wat betekent het dat je een stad bent? Wat is je relatie tot de fysieke omgeving? Wat is publieke ruimte in het internettijdperk? Hoe verhoud je je tot het bestuur? Waar staat de community? Welke richtingen zijn er mogelijk?”

Een structuur proberen te bieden, zonder die al te expliciet te maken?

“Natuurlijk probeerden we de antwoorden op deze vragen om te zetten in concrete interfaces. Dat is altijd een heel ambivalente aangelegenheid

geweest. Wij geloofden in de metafoor van de stad, maar ook in het ondergraven ervan. We wilden dat de mensen zelf hun richting zouden bepalen, desnoods ten koste van de stad. Ons idee was dat je de stad versterkte door die steeds ter discussie te stellen.

Neem de Metro, het grote forum van DDS, wat was dat nu precies? Er waren geen regels en er gebeurden de meest waanzinnige dingen. Een voorbeeld hoe we die vrijheid op z'n Amsterdams benaderden."

De Metro was de ontmoetingsplaats en chatruimte van De Digitale Stad. Wat stelde die voor?

"Niet zo bijzonder veel, een beetje chatten, mensen ontmoeten, verkennen. Een avant-la-lettre rollenspel zoals later aangeboden door Second Live, ook al was het eerst nog enkel tekst en in een latere fase grafisch beperkt.

Het ging precies zoals de bedoeling was, bijdragen aan het opbouwen van de online gemeenschap, heel effectief en plezierig. De verbeelding aan de macht, zou je kunnen zeggen."

Terug naar de infrastructuur. DDS verleende maar even toegang tot het hele internet.

"We zagen onszelf als een laatste kracht om het publieke internet, zoals dat door universiteiten in de jaren tachtig was ontwikkeld, in stand te houden voor de stad Amsterdam. En die behoefte gold kennelijk ook elders in Nederland en Europa waar De Digitale Stad als voorbeeld werd genomen."

Echter, het Centrum voor Wiskunde en Informatica, waar internet van de grond kwam, had al meegewerkt aan de opbouw van NLnet dat in 1988 de private markt op ging. De wetenschap had geen capaciteit om internet als publieke dienst aan te bieden.

"De academische wereld wilde en kon zich niet meer inspannen om het internet in het publieke domein te behouden. Kennelijk zag ze dat niet als haar taak. Ze stonden ideologisch zwak en waren snel ontvankelijk voor neoliberale ideeën voor exploitatie.

De universiteiten konden het ook niet, omdat het internet zo snel groeide in het private domein. Ze hadden niet nagedacht wat het internet als brede publieke infrastructuur zou kunnen zijn en hoe die overgang gemaakt zou kunnen worden."

Dat deel is dus niet gerealiseerd?

"Wij wilden met De Digitale Stad het internet nog redden voor het publieke domein. Denk aan Wikipedia nu, publieke zoekmachines, open source software, van die dingen. Dat was weliswaar utopisch, maar tegelijkertijd pragmatisch door het concreet op te bouwen. Er zaten

ideeën achter en ik heb die ideeën altijd verder ontwikkeld en uitgedragen. Ook in een Europese context.”

De kracht van DDS was de gemeenschap, het platform. Als publieke provider bleef het beperkt tot lokale toegang en mondiale e-mail.

“Ik heb het ontbreken van complete internettoegang via DDS nooit als een probleem gezien. De lokale component in Amsterdam en de community-opzet waren heel succesvol.

Het ging ons vooral om onze rol in relatie tot de gemeente, De Balie, Paradiso, Salto, de openbare bibliotheken en al die andere spelers in de stad die we in De Digitale Stad wilden opnemen. Het opbouwen van de lokale internetcommunity.”

Xs4all wilde De Digitale Stad niet helpen met gratis toegang tot het hele internet. Is aansluiten van DDS-gebruikers via Surfnet een optie geweest?

“In de dynamiek van het project De Digitale Stad speelde de weigering van Xs4all een ondergeschikte rol. Ontsluiten van internettoegang met hulp van Surfnet is wel gesuggereerd, ook al omdat de wetenschapsnetten in Duitsland en Oostenrijk wel hielpen in de overgangperiode van de opkomst van burgernetwerken.

Onze contacten met Surfnet verliepen moeizaam. Ze wilden niet praten want ze zagen voor zichzelf in het geheel geen taak weggelegd om publiek internet te helpen. Ze richtten zich op de rekencentra van de universiteiten. Een naar binnen gerichte mentaliteit.”

Had DDS vanaf 1995 dan geld kunnen vragen voor een eigen voorziening van internettoegang en diensten?

“Ga je geld vragen, dan kom je bij de kwestie van mogelijke verdienmodellen. Daar zitten we vandaag de dag nog steeds mee voor publieke voorzieningen. In aanvang was er wat subsidie, daarna moesten we naast De Digitale Stad een commercieel webdesignbedrijf opbouwen voor de inkomsten. Dat draaide tussen 1996 en 1998 gelukkig goed en hield De Digitale Stad op de been.

Die gezonde exploitatie werd door de opkomende concurrentie snel zwaarder. Eind jaren negentig werd de internetmarkt onder invloed van de beurs een commercieel gekkenhuis in een dansen-op-de-vulkaan sfeer.”

De schattingen over aantallen actieve DDS'ers lopen uiteen en worden volgens mij makkelijk overdreven.

“Ik schat dat er tussen de 20.000 en 50.000 mensen voor langere tijd actief bij betrokken zijn geweest. Over een nog langere termijn kom je misschien wel tot 100.000 gebruikers. Net als overal was ook hier een actieve kern en een grotere groep die af en toe eens kwam of alleen e-mail en af en toe wat chat gebruikte.”

Het bouwen en onderhouden van De Digitale Stad heeft je veel genoegens verschaft?

“Het was een geweldige tijd. Vooral in die eerste jaren hadden we een enorme dynamiek. Er was zo’n enthousiasme en creativiteit. De response van het publiek was enorm. We hadden de wind in de zeilen en iedereen om ons heen werd enthousiast. Aan De Digitale Stad bleek grote behoefte te bestaan. Dat heeft, schat ik, ongeveer vier jaar geduurd. Niet slecht.”

*Toch spreekt uit een [dialoog van jou met Marleen Stikker](#) op jouw online publicatie *Nettime* in maart 2001 je verbittering over de afloop van De Digitale Stad. Vooral de privatisering in 2000 zat je (jullie) dwars?*

“Dat is waar. Ik was teleurgesteld hoe DDS uit het publieke domein verdween. Privatisering van een publiek initiatief waar heel veel mensen jarenlang met hart en ziel aan bijgedragen hadden. Mijn verbittering in 2001 en vooral het gevoel erbij moet je echter wel plaatsen in die tijd. De zeepbel van internet was net geklapt en van DDS was bitter weinig meer over. Dertien jaar nadien kijk ik er wat anders tegenaan. Nu ben ik wat milder en benadruk het experiment dat toch best lang heeft geduurd. ”

De privatisering van De Digitale Stad in 1999 verliep chaotisch. Marleen Stikker erkent dat ze er geen acht meer op sloeg. En jij?

“Ik was toen ook niet meer met DDS bezig. Eind 1999, op het hoogtepunt van dotcommania, ben ik naar Australië verhuisd. DDS kreeg grote financiële problemen en is toen in stappen het bedrijf van Joost Flint geworden. Pas achteraf vernam ik hoe dat was gegaan.”

De ruggengraat van DDS was weg?

“Het draagvlak van DDS werd kleiner, terwijl de internetmarkt heel snel groeide. De dotcombubbel zorgde vooral eind jaren negentig echt voor een ‘Umwertung aller Werte’. Het was ineens ieder voor zich. De Amsterdamse locale media ecologie werd in een keer weggevaagd. Ik denk dat de keuze van de gemeente om al in 1995 met Amsterdam.nl verder te gaan en DDS los te laten ook een oorzaak is geweest. Zoiets was onvermijdelijk. DDS had aanvankelijk een belangrijke katalysatorfunctie voor internet op het stadhuis, maar op een gegeven moment vonden de gemeente en veel instellingen meer en meer een eigen plek op het web. Het GVB en de bibliotheek gingen in eerste instantie door binnen DDS.”

Had de gemeente DDS moeten blijven financieren?

“Ja, als er zoiets uitgekomen was als een culturele provider, of zo. Met dat geld hadden we misschien ontwerp en softwareontwikkeling beter ter hand kunnen nemen en waren we beter gewapend geweest tegen die commerciële golf.

Misschien hadden we eigen sociale media kunnen bouwen, met een eigen YouTube als beste voorbeeld. YouTube zelf heeft zich al vele jaren nauwelijks meer ontwikkeld en voorbij het simpele amusement van leuke filmpjes kijken. Maar de grootste fout blijft de verkoop van de kabel. Dat was voor ons zoiets als de verkoop van de straat.”

Waarom kon De Waag gaan floreren met subsidie en moest De Digitale Stad het verder maar uitzoeken?

“Het waren niet echt gerelateerde projecten. De Waag werd gestart door Balie en Paradiso, dat wil zeggen Marleen Stikker en Caroline Nevejan, als een soort medialab. DDS was vooral aanbod van internettoegang en opbouw van een community. De Waag floreerde overigens totaal niet in de eerste jaren.”

Waren jullie eind jaren negentig ook gewoon moe?

“Dat kun je heel goed zeggen. De krachten vanuit de geldmarkten waren zo groot dat we er niet tegen opgewassen waren met onze energie. Een overvaltaktiek van neo-liberale kant.

Die cruciale ommezwaai konden we niet weerstaan na jarenlange strijd voor het publieke domein. We zagen het wegzakken.

De periode eind jaren negentig is desastreus geweest voor internet als geheel, maar ook voor Nederland en in het bijzonder voor onze generatie met idealen. De ultieme speculatie kreeg de overhand, met hele andere mensen en businesstypes, die niets met internet van doen hadden.

Ze waren alleen geïnteresseerd in het geld, niet in het medium, en al helemaal niet inhoud. Het publiek domein staat echt op gespannen voet met de startups.

Kijk maar naar Boris Veldhuijzen van Zanten die zeer succesvol is op de markt. Hij had net zo goed in de schoenenverkoop kunnen zitten.

Gelukkig verdwenen ook veel van deze glatte jongens weer in 2001 richting financiële diensten en onroerend goed.”

Kennelijk was het publiek domein zwakker dan het commerciële. Had het anders kunnen gaan met DDS?

“Achteraf gezien had DDS vooral een pioniersrol. Als die is vervuld en deelnemers hun eigen weg online hebben gevonden, kun je dat niet bestempelen als een nederlaag van DDS. Het heeft een cruciale functie gehad als aanjager van gebruik van internet in een community-sfeer. Echt sociaal, ook nu nog. Het functioneert nog zoals Facebook, maar zonder de

commerciële exploitatie. Waarom maken we die vergelijking niet? DDS is actieve communicatie blijven bieden.”

Maar op veel kleinere schaal dan Facebook en veel minder attractief voor het publiek. Kun je een bloeiende publieke gemeenschap opbouwen, al dan niet vanuit DDS?

“De vraag luidt: hoe zou een publiek domein er dan vandaag de dag moeten uitzien om een succes te worden? Die vraag kan ik niet in theorie beantwoorden, ook niet vanuit het verloop van De Digitale Stad. Je kunt het niet uit de grond stampen.

Ik koester geen illusies. Dat neemt niet weg dat we in de komende jaren nagaan hoe we het publiek domein online kunnen terugwinnen, vooral vanwege privacy. We gaan door met de volgende ronde van experimenteren.”

Kom je dan weer terug op publieke infrastructuur, zoals wifi in Leiden?

“Nog steeds zijn er ideeën, voor bijvoorbeeld wifi-netwerken aaneengeschakeld in de stad. In stand te houden met donaties en met inzet van vrijwilligers bijvoorbeeld.”

Over software gesproken, de link met de open source-beweging was heel zwak. Kwam dat door de neergang van Unix, die de wortels van het internet had gevormd?

“De Digitale Stad was een cultureel project. Met de open source beweging bestond maar een zwakke link, of die was zelfs afwezig. Achteraf gezien is dat niet verstandig is geweest.

Ik weet uit ervaring inmiddels wel hoe moeilijk het is om de open source-gemeenschap voor iets anders te interesseren dan voor de programma’s die ze maken. Linux kwam op, maar dat ging buiten ons om. We keken niet naar elkaar. Maar ook nu is het nog moeilijk die samenwerking tot stand te brengen. Op dat vlak is er weinig veranderd.”

Niet haalbaar?

“In het onderwijs pleiten we wel heel braaf voor het leren programmeren door studenten in de geesteswetenschappen. De techniek-filosoof als een Uebarmensch. Dat willen we al tien jaar, maar het lukt niet. Het is een utopische gedachte die tegen de institutionele realiteit van de verschillende disciplines ingaat. In deze conservatieve tijd is dat nog sterker het geval. We zien de kunst zich steeds verder terugtrekken. De symbiose die we voorstaan, kunnen we alleen als een soort Mozes op de Berg projecteren als beloofde land. Zelf bereiken we dat niet. Ik zie dat ook niet als bezwaar, zolang de gedachte maar levend blijft.”

Ik vind het wel bezwaarlijk, want het is nodig. Persoonlijk lukt het me ook onvoldoende om technologie toe te passen. Maar de markt brengt technologie en media wel bij elkaar. Weliswaar moeizaam, maar dan maar tegen betaling.

“Dan weet je wat het is. In de jonge geschiedenis van nieuwe media en technologie zie ik steeds; aparte sectoren die wel samenwerken en inkopen bij elkaar. Geen symbiose. Als mediamakers willen we graag met software aan de gang, maar het lukt niet. Dat is een frustratie, maar we zijn kennelijk maar stervelingen met gebreken. De combinatie met design is wel gemaakt; ook heel succesvol in De Digitale Stad. Die is prachtig grafisch ontworpen.”

Wat hoop en verwacht jij de komende jaren van het publieke domein? Gaan ‘jullie’ terrein terugwinnen nu grote concerns en NSA internet gekaapt hebben en langs welke lijnen?

“Dit is een strijd om de technische protocollen en standaarden van het internet. Die moeten veel meer het domein worden van het publiek en niet langer in handen zijn van clubs van ingenieurs als de IETF, Icann en Internet Society. Internet mag niet een onderonsje zijn van technici van universiteiten en grote bedrijven. Net als kernenergie en klimaat moet internet een zaak van het hele publiek zijn met krachtige maatschappelijke invloeden.”

Maar dan neemt de politiek het over, de ITU c.q. de Verenigde Naties?

“Met dat doembeeld dreigen de technici van die internetorganen, maar dat hoeft niet. Ze hebben ontzettend gefaald want het internet is in handen gevallen van de roversnesten als de Google’s en NSA’s van deze wereld. Dat is ook de schuld van Vint Cerf [mede-uitvinder internet, nu Google], want natuurlijk weet hij precies hoe het zit met het tappen door de NSA. Hij is persoonlijk verantwoordelijk voor dit spionagedebacle en kan niet langer zeggen: ‘ich habe es nicht gewusst.’

Dat geldt voor al die ingenieurs die niet langer hun onschuld en arrogantie aan de dag mogen leggen in holle retoriek. Ze hebben er een zootje van gemaakt. Internet is eigendom geworden van de NSA en we moeten het als maatschappij terugnemen.”

Even persoonlijk; zwakte van Nederland dat je hier niet meer bekend en erkend bent?

“Dat ligt zeker aan mijn manier van schrijven. Ik schrijf doorwrocht, heel inhoudelijk, als theoreticus en criticus. Ik ben geen journalist en probeer niet te populariseren maar vragen te stellen en de concepten verder te ontwikkelen. Ik draag steeds bij aan het ‘feuilleton’, zoals dat in Duitsland wordt genoemd, een steeds voortgaand debat. In Nederland bestaat zo’n cultuur niet. Hier wordt vooral verwacht dat je je zo dom mogelijk

uitdrukt. Dat heb ik altijd geweigerd. In Duitsland heeft het feuilleton een hoog niveau. Daar moet je je begripsmatig uitdrukken, met argumenten aan meten. Ik sta voortdurend in contact met Duitse collega's en maak onderdeel uit van hun meningsvorming. Nog steeds, ook al schrijf ik sinds de tweede helft van de jaren negentig eigenlijk alleen nog in het Engels."

Waar publiceert je zoal in Duitsland?

"Nu concentreer ik me op het uitbrengen van boeken. Ik lees vooral websites zoals netzpolitik.de. Aan Telepolis heb ik van begin af aan meegedaan. Nederland kent dat soort equivalenten niet. Internet is hier eind jaren negentig meer en meer onderdeel geworden van de economiepagina's van kranten, met vooral een financieel-zakelijke benadering. De mediapagina's gingen traditioneel over de radio-, televisie- en filmjournalistiek. Met deze journalisten over internet praten is hoe dan ook zinloos. Het is een concurrent van hun kanalen. Waarom zouden ze dat serieus nemen, ze zijn toch niet gek?"

Hoe zie je het dan nu?

"Op dit moment is internet in de media vooral buitenlands beleid. Vanuit de economie kunnen ze niets met de golf van onthullingen over Wikileaks en met Snowden over NSA en spionage. Ze schrijven liever een stukje over de beursgang van Twitter. Dus krijgt technologie weer een invalshoek vanuit buitenlandbeschouwing bij NRC, Volkskrant, Trouw."

De oorzaak van de slechte aandacht is de verkokering van redacties?

"De jongere generatie probeert dat wel tegen te gaan. Nrc.next is het beste voorbeeld en daar komt dan uiteindelijk De Correspondent uit voort. Daar lees je stukken waarin de maatschappelijke gevolgen van technologie goed worden beschreven. Voor hen zijn de toekomst van internet en de politieke zorgen gewoon onderwerpen op zich. Het hoeft niet te passen in een kader van de economie- of mediapagina."

Wat was je beste boek?

"Dark Fiber [[met zeer goede kritieken](#), red] uit 2001 heeft de meeste aandacht gekregen, is het meest gelezen en vertaald. Daarin heb ik ook de geschiedenis van DDS en van Nettime beschreven. Ik vind het zelf niet mijn beste boek, maar het is als beschrijving van de opkomst van internetcultuur in de jaren negentig volgens critici wel baanbrekend. Die wilde jaren negentig met de opkomst van internet tot en met het vormen en het klappen van de zeepbel zijn natuurlijk spectaculair geweest. De conceptuele fase ervoor was ook wel interessant, maar kreeg pas echt betekenis in de periode erna toen de concepten werden uitgevoerd. Dat gebeurt maar zelden in de geschiedenis. Niet vaak krijgen mensen de

mogelijkheid om hun ideeën om te zetten in zulke grootse mondiale systemen. Dat heb ik kunnen beschrijven in Dark Fiber. Later zijn m'n boeken beter en meer gedegen geworden. Ik heb in Australië gewoond en een proefschrift geschreven. M'n Engels is veel beter geworden. Zelf vond ik de jaren tachtig heftig en poëtisch, maar natuurlijk waren die deprimerend. Er kon veel minder dan in die utopische jaren negentig met alsmaar groeiend optimisme."

Je blijft zelf zo actief en legt geen houding aan de dag dat je het allemaal wel gezien hebt.

"Nee, allerm minst. Al die onthullingen over de NSA komen niet als een verrassing voor mensen die al vele jaren bezig zijn met internet. Maar als ik een Jacob Appelbaum in detail hoor spreken over de methoden, denk ik: ik moet nog zo veel bij leren! Ik moet alle zeilen bijzetten om alle details te kunnen begrijpen en te analyseren. Met een houding van 'I have seen it all' kom je dan niet ver.

Voor mijn generatie is wel de vraag wat internetkritiek precies behelst. Nettime bestaat nu twintig jaar, maar anders dan literatuur- of theaterkritiek, heeft internetkritiek nog geen plaats gekregen. Nu verandert dat wel met de komst van Nicolas Carr en Evgeny Morozov. Maar waar zijn hun Europese equivalenten? "

Bekendheid als publicist is vaak marketing- en technologiegedreven. Wordt niet pas naar je geluisterd als je ook als eerste een mening hebt over de nieuwe iPhone of iPad?

"Dat hoop ik niet. Ik wil me niet vergalopperen aan gadgets die m'n interesse niet hebben. Zelfs voor een Francisco van Jole wordt het soms te veel. Je kunt niet alles bijhouden. Dat is menselijk, er wordt zoveel van je gevraagd op internetterrein. Het is alomvattend geworden."

Je blijft wetenschapper en activist?

"Ik ben altijd activist geweest en zal dat altijd wel blijven. Vanuit mijn achtergrond in de kraakbeweging en in het maatschappelijk verzet blijf ik vanuit anarchistische standpunten beschouwen. Ik onderzoek uiteraard wel. Je ontwikkelt je steeds verder, maar dat verandert niets aan mijn grondhouding. Ik ben niet gelovig en lijdt dus ook niet aan eigenwaan wat betreft mijn eigen geloofssysteem. Daardoor heb ik ook niet zo de neiging om te moeten overstappen..."